

SUUDİ ARABİSTAN-BAE EKSENİNİN AFGANİSTAN'DAKİ DÖNÜŞEN ANG AJMAN SİYASETİ

MEHMET RAKİPOĞLU

Sakarya Üni. Arş. Görevlisi ORSAM

“

Suudi Arabistan-BAE eksenini Afganistan denkleminde ABD işgali öncesi dâhil olmuştu. Soğuk Savaş konjonktürüne uygun biçimde iki aktör komünist Sovyet tehdidine karşı ABD'nin yanında yer alarak Taliban ile iletişim kanallarını açık tutmuştu.

”

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Joe Biden yönetiminin aldığı karar çerçevesinde Afganistan'dan çekildi. Taliban'ın Kabil başta olmak üzere ülkenin büyük çoğunluğunu kolaylıkla ele geçirmesini sağlayan bu adım, Washington'ın müttefiklerinin Afganistan politikası ve güvenlik stratejilerini önemli oranda şekillendirdi. Bu anlamda ABD'nin Suriye'nin kuzeyinde inşa

etmeye çalıştığı ve Türkiye'yi dengelemek adına bir araç olarak kullandığı PKK/PYD terör örgütü de dâhil olmak üzere Washington'ın müttefikleri ABD'nin kendilerini terk edebileceği riskiyle karşı karşıya geldi. ABD'nin güvenlik tedariki olmadan istikrar ve güvenlik sağlaması neredeyse mümkün olmayan Körfez ülkeleri de Washington'ın Afganistan'dan çekilmesinden rahatsızlık duydu. Bu

anlamda özellikle Donald Trump döneminde başkan ve başkanın yakın ekibi ile kişisel ağlar kurarak bölge politikalarını şekillendiren Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Afganistan politikasının nasıl şekilleneceği merak konusu hâline geldi.

TARİHSEL SÜREÇ

Suudi Arabistan-BAE eksenli Afganistan denklemine ABD işgali öncesi dâhil olmuştu. Soğuk Savaş konjonktürüne uygun biçimde iki aktör komünist Sovyet tehdidine karşı ABD'nin yanında yer alarak Taliban ile iletişim kanallarını açık tutmuştur. Bu anlamda birçok uzmanın belirttiği gibi özellikle Suudi Arabistan iki unsur üzerinden Afganistan denklemine dâhil oldu. Bunlardan ilki ekonomik faktörle alakalıydı. Riyad Taliban'a katılmak isteyen mücahit savaşçıların uçak biletleri dâhil olmak üzere birçok maddi ihtiyaçlarına yardımcı oldu. İkinci nokta ise cihadın meşrulaştırılması noktasında dinî argü-

manların sunulmasıydı. Suudi Arabistan rejimi Vehhabi ulemanın retorüğini kullanarak Afgan cihadını İslamileştirmeye çalıştı.

Suudi Arabistan'ın Taliban'ın temellenmesi ve kurumsallaşmasındaki rolünün yanında BAE'nin de tarihsel süreç içerisinde Afganistan denklemine etkin olduğu söylenebilir. 11 Eylül saldırılarına kadar Taliban ile yakın ilişki geliştiren Abu Dabi, sonraki süreçte ABD'nin baskıları nedeniyle Afganistan denklemine Taliban karşıtı bir siyaset izlemiştir. Bu kapsamda Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) Afganistan'daki askerî misyonunun bir parçası olan BAE, 2014'e kadar Taliban güçleriyle çatışmalara girmiştir. BAE bu misonyonda yer alarak Afganistan'daki tek Arap muharip kuvvet sıfatına haiz olmuştur. 2017'de BAE'nin Afganistan Büyükelçisi ve 10 diplomatının hayatını kaybetmesi

Abu Dabi'nin Afganistan denkleminden geri adım atmasına neden olmuştur. Benzer bir sürecin Suudi Arabistan için de geçerli olduğu savunulabilir. Özellikle 2015 sonrasında Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman'ın fiili yönetimindeki Suudi Arabistan için Afganistan dış politika öncelikleri arasından önemli oranda çıkmıştır. Ayrıca Biden iktidarının baskıları da Riyad'ın Afganistan'da fazla aktif olmasını engellemektedir. Suudi Arabistan-BAE ekseninin 2010 öncesine kıyasla daha düşük yoğunlukta siyaset izlemesi muhtemel olsa da iki aktörün Afganistan'da yaşananlara kayıtsız kalmaması beklenemez. Bu anlamda Suudi Arabistan-BAE ekseninin Taliban iktidarına ve Afganistan'daki denkleme yönelik angajman siyasetini etkileyen üç dinamikten bahsedilebilir.

“

Taliban'ın Sünni bir hareket olarak ABD işgaline karşı askerî bir kazanım elde etmesi, Suudi Arabistan rejiminin sorgulanmasına yol açabilir. Bu anlamda el-Suud ailesinin iktidarının ve rejimin güvenliğinin Taliban tehdidiyle karşı karşıya gelmesi ihtimalini göz ardı etmemek gerekmektedir.

”

ÜÇ DİNAMİK

2010'dan bu yana bölgede aktif ve agresif bir dış politika izleyen Suudi Arabistan-BAE ikilisi, Afganistan'da Taliban'ın iktidarı ele geçirmesiyle birlikte beklenenden pasif bir tutum sergilemiştir. Bu anlamda Körfez'in diğer bir aktörü olan Katar ile kıyaslandığında Suudi Arabistan-BAE ekseninin Afganistan'da düşük yoğunluklu siyaset izlediği söylenebilir. Fakat Taliban iktidarı ve Afganistan'daki denklem şekillendikçe bu iki aktörün daha fazla ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Nitekim Suudi Arabistan-BAE ikilisinin Afganistan'daki gelişmelere yönelik politika üretmesine neden olan üç temel dinamikten bahsedilebilir. Bunlardan ilki Taliban'ın İslami ve Sünni bir hareket olmasıdır. Taliban'ın Sünni bir hareket olarak ABD işgaline karşı askerî bir kazanım elde etmesi, Suudi Arabistan rejiminin sorgulanmasına yol açabilir. Bu anlamda el-Suud ailesinin iktidarının ve rejimin güvenliğinin Taliban tehdidiyle karşı karşıya gelmesi ihtimalini göz ardı etmemek gerekmektedir. Dolayısıyla Suudi Arabistan, Afganistan'da iktidarı

ele geçiren Taliban ile angaje olmayı bir olasılık olarak değerlendirmektedir. Fakat bu angajmanın geçmişe göre daha pasif ve düşük yoğunlukta olacağı, Batı ile paralel bir düzlemde ilerleyeceği tahmini yapılabilir. İkinci olarak Taliban'ın İran ile yakınlaşması Suudi Arabistan-BAE eksenini tedirgin etmektedir.

Bölgenin geleneksel güç mücadelesinin temel parametresi olan İran'ın terör örgütü listesindeki Taliban ile Tahran'da görüşmesi ve Taliban'ın Şii'lere yönelik kısmen ılımlı siyaseti Afganistan'da İran'ın nüfuz artırma ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla Suudi Arabistan-BAE eksenini Afganistan'da İran'ı dengeleme adına siyaset üretmek zorunda kalmıştır. Üçüncü dinamik Türkiye-Katar eksenine alakalıdır. Bu anlamda her ne kadar el-Ula şehrinde varılan uzlaşma ile Körfez krizi sonlanmış ve Türkiye ile BAE arasında göreceli normalleşme süreci başlatılmış olsa da Ankara ve Doha'nın Afganistan denklemine kritik pozisyona sahip olmaları Suudi Arabistan-BAE eksenini Taliban ile angajmana girmeye zorlamıştır. Ayrıca gerek Katar'a yönelik ambargonun gerekse Türkiye karşıtı siyasetin nihayete erdirilip normalleşme yönünde adımların atılmasının arkasında Ankara ve Doha'nın Afganistan denklemine elde ettiği kazanımların yattığı iddia edilebilir. Dolayısıyla mevcut dinamikler göz önüne alındığında Suudi Arabistan-BAE ekseninin Afganistan'a yönelik angajman siyasetinin dönüşüm geçirdiği söylenebilir. Bu anlamda tarihsel süreçte daha çok dinî motivasyonlarla Taliban'ı destekleyen iki aktör, gelinen noktada

Afganistan'da etkin olmak adına bazı stratejik adımlar geliştirmektedir.

STRATEJİK ADIMLAR

Suudi Arabistan-BAE ekseninin Afganistan'da etkin olma yönünde attığı ilk adım, ABD ve Batı ile stratejik çıkarları koruma çerçevesinde bu aktörlerin paralelinde bir siyaset izlemektir. Bu anlamda ABD'nin çekilmesiyle birlikte Afganistan'daki diplomatik temsilcilerini sonlandıran Riyad-Abu Dabi ittifakı Batılı müttefiklerinin tercihlerini onaylayarak hâlihazırda birçok bölgesel meseledeki konumlarından ötürü zedelenen imajlarını korumaya çalışmıştır. İkinci stratejik adım insani yardımdır. Özellikle BAE'nin dış politikada araçsallaştırdığı insani yardımın Afganistan politikasında da zuhur ettiği söylenebilir. Bu anlamda Abu Dabi yönetimi Afganistan'daki insani krizi fırsata dönüştürmek adına ülkeye insani yardım göndermiştir. Benzer şekilde Kabil Havalimanı'nın işletilmesi noktasında da inisiyatif almak isteyen BAE, yumuşak güç unsurlarıyla Afganistan'da etkin olmak istemektedir. Suudi Arabistan-BAE ekseninin üçüncü stratejisi ise ulemanın retoriğini kullanmaktır. Bu anlamda Suudi Arabistan Vehhabi ulemayı, BAE ise Sufi hareketlerden Hamza Yusuf gibi isimleri kullanarak Afganistan'da yumuşak güç unsurlarını öne çıkarabilir. Bu eksenin dördüncü stratejisiyse Pakistan ile iş birliği yürütmektir.

Suudi Arabistan ve BAE ikilisi Afganistan denklemine aktif olmak adına Pakistan ve Hindistan ile ilişkileri geliştirmeyi düşünmüştür. Bu kapsamda Suudi Arabistan Dış-

işleri Bakanı Faysal bin Ferhan'ın Hindistan'a ziyaret etmesi beklenmektedir. Bu girişimlerle Suudi Arabistan-BAE ittifakı, Afganistan denklemine İran'ın nüfuzunu dengelemeyi de amaçlamaktadır. Bu kapsamda iki aktörün Pakistan ile yakınlaştığı söylenebilir. Nitekim son günlerde Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammed bin Selman Pakistan Başbakanı İmran Han ile telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. Benzer şekilde BAE Dışişleri Bakanı Şeyh Abdullah bin Zayid el-Nahyan da Pakistan Dışişleri Bakanı Şah Mahmud Kureyşi ile telefon diplomasisi yürüterek Afganistan denklemine potansiyel iş birliği alanlarını ele almıştır.

Dolayısıyla Suudi Arabistan-BAE ikilisinin Afganistan'da Pakistan ile iş birliğini artırarak güç elde etmek istediği rahatlıkla söylenebilir. Fakat iki aktör arasında kıyaslama yapıldığında, Suudi Arabistan'ın BAE'den daha fazla İran tehdidi algılaması, Pakistan ile daha aktif yakınlaşmasına neden olabilir. Pakistan üzerinde Suudi

Arabistan'ın etkin olduğu da hesaba katılırsa önümüzdeki günlerde Riyad-İslamabat arası diplomasi trafiğinin yoğunlaşması beklenebilir. Bu beklentiyi kanıtlar nitelikte birkaç gelişmeden de bahsedilebilir. Örneğin, haziran ayında ABD destekli Eşref Gani hükümetinden habersiz şekilde ABD askerlerinin çekilmeye başlaması sonrası Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Ferhan Pakistan'a sürpriz bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Tüm bu girişimler Suudi Arabistan'ın Pakistan üzerinden Taliban'a erişmek istediğine ve burada belirli etki sahibi olma iradesine işaret etmektedir.

Bu dolaylı temasların temel nedenlerinden birinin 11 Eylül gibi dosyalar nedeniyle Suudi Arabistan'ın uluslararası alanda siyasi olarak fazlasıyla sıkıştırılmış olmasıdır. Dolayısıyla Suudi Arabistan, Taliban ile Pakistan üzerinden görüşerek ABD'den gelecek baskılara karşı adım atmaktadır. Suudi Arabistan'ın Taliban'a erişmesini sağlayan bir diğer aracıysa istihbari faaliyetleridir. Bu anlamda Suudi Arabistan'ın eski İstihbarat Başkanı

Türki el-Faysal'ın da Veliaht Prensi bin Selman tarafından devreye sokulacağı gündemde tutulmaktadır. Dahası iddialara göre el-Faysal yakın zamanda Katar'da Taliban'ın üst düzey isimleri Molla Yakup ve Molla Birader ile görüşmüştür.

“

Sonuç olarak, Suudi Arabistan-BAE eksenini tarihsel sürece kıyasla Afganistan angajmanında dönüşüme gitmiştir. Taliban iktidarına yönelik siyaseti değişen Suudi Arabistan-BAE ikilisi daha çok yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkaran bir politikayla Afganistan siyasetini belirlemektedir.

”

1979-2001 arası Suudi Arabistan istihbaratının başında olan el-Faysal'ın Taliban'ın mücahitlerini fonlamadan sorumlu olduğu da hesaba katılırsa Suudi Arabistan'ın Taliban ile yakınlaşmak istediği fakat bunu açıktan yapmaktan kaçındığı söylenebilir. Sonuç olarak, Suudi Arabistan-BAE eksenini tarihsel sürece kıyasla Afganistan angajmanında dönüşüme gitmiştir. Taliban iktidarına yönelik siyaseti değişen Suudi Arabistan-BAE ikilisi daha çok yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkaran bir politikayla Afganistan siyasetini belirlemektedir. Bununla birlikte Taliban iktidarının Suudi Arabistan rejimine tehdit oluşturup oluşturmayacağı, Taliban-İran yakınlaşması ve Türkiye-Katar'ın Afganistan denklemi üzerindeki kazanımları da Suudi Arabistan-BAE ekseninin Afganistan'a yönelik angajman siyasetini etkileyecektir. ■